

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШНИКА У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Мороз Ю. А.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Державний податковий університет

вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, Україна

orcid.org/0000-0003-3873-9751

kriminolog@ukr.net

Ключові слова: особа злочинця, запобігання, кримінологічна характеристика, оподаткування, злочинність, кримінальні правопорушення.

У статті проаналізовано сучасний стан наукового вивчення кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері оподаткування. Розглянуто зміст і класифікацію кримінальних правопорушень, що вчиняються в цій галузі. Окрема увага приділена поняттю та структурі кримінологічної характеристики податкової злочинності. Наголошується, що такі елементи, як стан, структура та динаміка податкової злочинності, не охоплюють усі аспекти кримінальних правопорушень у цій сфері, необхідні для ефективного їх попередження. Поряд із зазначеними показниками, важливо враховувати також інформацію про адміністративні та фінансові правопорушення, що має вирішальне значення для ефективного контролю та профілактики податкової злочинності.

Наведено характеристику особи правопорушника, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері оподаткування. Вивчено чинники, що зумовлюють скоєння таких кримінальних правопорушень. Встановлено, що на їхнє вчинення впливає цілий ряд причин, зокрема: недосконалість податкової системи та механізму податкового контролю, які формувалися безсистемно та перебувають у стані постійних змін; суперечності між положеннями податкового, цивільного, адміністративного й кримінального законодавства, що ускладнюють виявлення і припинення кримінальних правопорушень, а також притягнення винних до відповідальності; діяльність тіньової економіки, яка базується на ухиленні від сплати податків та приховуванні оподаткованого майна; недостатня координація між податковими й правоохоронними органами, що мають різні підходи до вирішення проблеми; низький рівень довіри населення до органів влади, зневажливе ставлення до державної власності та обов'язкових платежів, що зумовлено спотвореною правосвідомістю, корупцією та проникненням кримінальних елементів у владні структури. У статті також розглянуто заходи загальносоціального запобігання податковій злочинності, а також систему спеціально-кримінологічної та індивідуально-профілактичної протидії цим правопорушенням. Окреслено ключові напрями діяльності державних органів у сфері запобігання кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування.

CRIMINOLOGY CHARACTERISTICS OF A CRIMINAL OFFENDER IN THE FIELD OF TAXATION

Moroz Yu. A.

Candidate of Law,

Associate Professor at the Department of Civil Law and Procedure

State Tax University

Universytetska str., 31, Irpin, Kyiv region, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3873-9751

kriminolog@ukr.net

Key words: *offender profile, prevention, criminological characteristics, taxation, crime, criminal offenses.*

The article analyzes the current state of scientific research on the criminological characteristics of individuals who commit criminal offenses in the field of taxation. It examines the nature and classification of crimes committed in this area. Special attention is given to the concept and structure of the criminological profile of tax-related criminality.

It is emphasized that such elements as the state, structure, and dynamics of tax crime do not fully encompass all aspects of criminal offenses in this field that are necessary for effective prevention. In addition to these indicators, it is important to consider data on administrative and financial violations, which are crucial for effective control and the prevention of tax crimes.

The article provides a profile of offenders who commit tax-related crimes. It examines the factors contributing to the commission of such offenses and identifies a range of causes, including: deficiencies in the tax system and the mechanisms of tax control, which have developed unsystematically and remain in a constant state of flux; inconsistencies among the provisions of tax, civil, administrative, and criminal legislation, which complicate the detection, suppression, and prosecution of such crimes; the functioning of the shadow economy, which is based on tax evasion and the concealment of taxable assets; lack of coordination between tax and law enforcement authorities, which adopt different approaches to addressing the problem; a low level of public trust in government institutions, a dismissive attitude toward state property and mandatory payments, all of which stem from a distorted legal consciousness, corruption, and the infiltration of criminal elements into government structures.

The study also addresses general social prevention measures against tax crimes, as well as the system of special criminological and individual preventive efforts aimed at countering such offenses. The paper outlines key areas of activity for state institutions in preventing criminal offenses in the sphere of taxation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації податкової системи України, посилення фіскального тиску та економічної нестабільності спостерігається зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. Особливої актуальності набуває не лише виявлення таких правопорушень, а й вивчення особи правопорушника як ключового елементу кримінологічного аналізу. Кримінальні правопорушення у сфері оподаткування, на відміну від багатьох інших видів кримінальних правопорушень, найчастіше скоюють особи з високим рівнем освіти, професійною підготовкою та значним досвідом господарської діяльності, що ускладнює

їх виявлення і притягнення до відповідальності. У цьому контексті вивчення соціально-демографічних, професійних, мотиваційних та психологічних характеристик осіб, які вчиняють податкові правопорушення, стає необхідною умовою для формування ефективних заходів профілактики та протидії цим правопорушенням. Проте на сьогодні вітчизняна кримінологічна наука ще не виробила цілісної моделі такої характеристики, що зумовлює потребу в комплексному науковому дослідженні даної проблематики.

Метою дослідження є здійснення комплексного кримінологічного аналізу особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері

оподаткування, з метою виявлення її типових соціально-демографічних, професійних, психологічних та мотиваційних ознак, а також визначення ключових чинників, що зумовлюють таку злочинну поведінку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним основам дослідження кримінологічної характеристики особи злочинця у сфері оподаткування присвячено роботи таких науковців, як: Н. І. Атаманчук, А. М. Бабенко, О. І. Баїк, О. М. Бандурка, О. В. Білаш, О. О. Бригінець, В. В. Василевич, М. Г. Волощук, Д. О. Гетманцев, О. М. Джужа, О. М. Зубатенко, Т. О. Карабін, О. Г. Колб, В. О. Куслій, Р. В. Макачук, І. І. Матьола, А. О. Монаєнко, В. Д. Понікаров, С. М. Попова, О. П. Рябченко, Я. С. Толкачов, Л. Г. Уртаєва, В. Л. Форсюк та інші. Роботи цих та інших авторів мають фундаментально-прикладний характер і слугують основою для наукового пошуку.

Виклад основного матеріалу. Людина, яка вчинила кримінальне правопорушення, є об'єктом пильного вивчення багатьох наук юридичного профілю. Будучи об'єктом вивчення різних галузей юридичних дисциплін, особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, позначається різними термінами. Багато кримінологів наголошують, що вивчення особистості злочинця необхідне для встановлення закономірностей злочинної поведінки, аналізу злочинності як соціального явища, її детермінант і причин, а також для створення науково обґрунтованих засобів боротьби зі злочинністю. Систематизація інформації про осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, і класифікація таких осіб дозволяють точніше прогнозувати тенденції злочинності та оцінювати її вплив на суспільні процеси. У практиці врахування особистісного чинника є вкрай важливим і реалізується в таких основних напрямках, як: 1) під час статистичного аналізу злочинності з урахуванням характеристик правопорушників; 2) при дослідженні причин і умов вчинення конкретного кримінального правопорушення; 3) у процесі індивідуально-виховної та профілактичної роботи [1, с. 147–148].

Проблематика дослідження особистості злочинця є складною, адже вона пов'язана з багатьма аспектами соціального та психологічного аналізу. Через це існує широкий спектр поглядів на її сутність. Одні вчені вважають, що поняття «особистість злочинця» не має особливої наукової або практичної цінності, оскільки всі особи, що вчинили кримінальне правопорушення, мають лише одну спільну характеристику – порушення закону, що вже охоплюється категорією «суб'єкт кримінального правопорушення». Інші дослідники, навпаки, вказують на недостатність правової категорії «суб'єкт кримінального правопорушення»

для кримінологічного аналізу та наголошують на важливості вивчення особистісних особливостей правопорушників з метою розуміння причин та механізмів злочинної поведінки.

У зв'язку з цим виникає завдання наукової та практичної значущості – виявлення ключових соціальних, психологічних та поведінкових характеристик особистості злочинця. Існують різні підходи до цієї проблеми. Особистість не є простою сукупністю ізольованих рис, а являє собою цілісну систему взаємопов'язаних якостей, що мають певну ієрархічну структуру [2, с. 102–103]. Ця структура є досить стабільною, однак вона також здатна до змін – як позитивних, так і негативних. У випадках руйнування структури особистості спостерігаються деструктивні прояви, що, зокрема, можуть виявлятися у формі девіантної поведінки.

Особистість можна розглядати як поєднання трьох основних складових: біологічної, соціальної та психологічної. Кожен з цих компонентів відображає певні аспекти людської сутності, вивчається відповідно біологією, соціологією та психологією [3, с. 123–124]. У соціальній структурі особистості виділяються реалізація соціальних якостей у різних сферах діяльності, соціальні потреби, знання та навички, ступінь засвоєння культурних цінностей, система моральних норм.

У психології особистість трактується як єдність внутрішніх умов, через які трансформуються зовнішні впливи. У кримінології ж при аналізі особистості злочинця враховуються соціально-психологічні чинники, які дозволяють глибше зрозуміти мотивацію та поведінку правопорушника. Структура особистості злочинця включає: соціально-демографічні характеристики; кримінально-правові ознаки; моральні та психологічні особливості. Ці елементи структури особистості правопорушника фактично відображають загальні характеристики, адаптовані до контексту протиправної поведінки. Отже, доцільно говорити про єдину кримінологічну структуру особи злочинця, яка охоплює всі значущі для профілактики риси [4, с. 115–116].

Соціально-демографічний критерій включає стать, вік, сімейний стан, освіта, професійне та посадове становище. У кримінологічному плані ці дані мають особливу цінність, оскільки, будучи типовими для загальної популяції, у злочинців вони демонструють певні відхилення. Наприклад, при приблизно рівному гендерному складі населення, серед податкових правопорушників домінують чоловіки – 84,4%. Це пояснюється тим, що основними суб'єктами податкових кримінальних правопорушень є керівники та головні бухгалтери підприємств, а ці посади традиційно обіймають саме чоловіки. Відповідні статистичні дані підтверджують це: 82% правопорушень у сфері малого бізнесу вчинено чоловіками, лише

18% – жінками. Таким чином, спостерігається чіткий гендерний розподіл ролей: чоловіки частіше є ініціаторами та організаторами злочинних схем, у той час як жінки – виконавцями або технічними помічниками. Однак такі розмежування не є абсолютними й потребують додаткового емпіричного уточнення [5, с. 117–118].

Аналіз вікового складу осіб, які вчиняють податкові кримінальні правопорушення, демонструє суттєві відмінності порівняно із загальнокримінальною злочинністю. Зокрема, у категорії 21–30 років загальний рівень злочинної активності становить у середньому 37,2%, тоді як у податковій злочинності ця вікова група представлена лише на рівні близько 20%. Особи віком до 20 років практично не фігурують у кримінальних провадженнях за податкові правопорушення, тоді як у загальній кримінальній статистиці частка неповнолітніх досягає 13% [6, с. 129–130].

Натомість основну частку податкових правопорушників становлять особи середнього віку: від 25 до 35 років – 26,4%; від 36 до 45 років – 41,4%; старше 45 років – 20,5%. Ці дані свідчать про те, що типовий податковий злочинець – особа віком близько 40 років, що значно перевищує середній вік злочинців в інших кримінальних категоріях. Цей факт обумовлений необхідністю мати тривалий професійний досвід, управлінські навички та глибоке розуміння фінансово-економічної системи. Серед осіб, які вчинили податкові кримінальні правопорушення, переважають ті, що перебувають у шлюбі – 78,4%. Цей показник серед жінок нижчий – 54%, що, за спостереженням В. О. Куслія, пояснюється тим, що найуспішнішими у бізнесі часто виявляються жінки, які не обтяжені сімейними обов'язками [7, с. 197–198].

Однією з найхарактерніших ознак податкових злочинців є високий рівень освіти та інтелектуального розвитку. Зокрема, 51% з них мають незакінчену вищу або повну вищу освіту, ще 38% – середню, середню спеціальну або середньо-технічну освіту. Порівняльний аналіз засвідчує, що рівень освіти податкових правопорушників є помітно вищим, ніж у правопорушників, які діють у сфері малого бізнесу. Наприклад, серед останніх лише 28% мають вищу освіту, 7% – незакінчену вищу, тоді як значна частина (32%) обмежується середньо-спеціальною, а 6% – лише неповною середньою освітою.

Таким чином, соціально-демографічний портрет податкового злочинця формують такі ознаки, як вік близько 40 років, наявність сім'ї та високий рівень освіти. Це свідчить про те, що до вчинення податкових кримінальних правопорушень, як правило, вдаються особи, які володіють професійними знаннями, досвідом у сфері підприємництва або фінансів, і мають стабільне соціальне

становище. Усе це вказує на латентний характер податкової злочинності та її зв'язок із розвитком тіньового сегменту економіки [8, с. 251–252].

Соціальна інтегрованість таких осіб також заслуговує на увагу. Більшість податкових правопорушників – особи з формально успішною соціальною біографією: вони мають сім'ї, постійну роботу, стабільне матеріальне становище. Зокрема, 78% чоловіків та 54% жінок, засуджених за податкові злочини, перебували у шлюбі на момент вчинення правопорушення. Це свідчить про те, що податкові злочинці, на відміну від багатьох інших категорій злочинців, не належать до соціально маргіналізованих верств населення. Щодо територіального розподілу, переважна більшість податкових правопорушників мешкають у містах – близько 92%. Лише 8% кримінальних правопорушень цього типу вчиняються жителями сільської місцевості. Така урбанізованість обумовлена концентрацією фінансових, економічних і підприємницьких процесів у міських агломераціях, де формуються сприятливі умови для реалізації схем ухилення від оподаткування.

Отже, кримінологічна характеристика особи податкового злочинця свідчить про її високий рівень соціального капіталу, професійної компетентності та адаптованості, що створює додаткові виклики для органів протидії економічній злочинності. Слід також підкреслити, що податкові правопорушники, як правило, добре обізнані з юридичними та економічними аспектами господарської діяльності. Їм притаманна висока чутливість до змін соціально-економічної ситуації, вміння оперативно адаптуватися до нових умов і точно оцінювати економічні тенденції. Кримінально-правовий критерій: аналізу підлягає, зокрема, наявність попередніх судимостей, а також характер злочинної діяльності – індивідуальний чи груповий [9, с. 136–137]. Ці ознаки дають змогу оцінити ступінь криміналізації особи та потенціал до повторного правопорушення. Кримінально-правовий аналіз свідчить про те, що серед податкових злочинців невисокою є частка осіб із судимістю – вона становить менше 7%.

На відміну від представників корисливо-насильницьких форм злочинності, де рецидив є поширеним явищем, серед осіб, які вчиняють правопорушення у сфері оподаткування, повторність кримінальних правопорушень спостерігається вкрай рідко. Це дозволяє класифікувати податкових правопорушників як «нетипових» злочинців – зазвичай це особи, які не мають кримінального минулого та вперше порушують закон саме у сфері податкових зобов'язань. Нерідко вони не ідентифікують себе як злочинців у звичному сенсі цього слова, а сам факт кримінального переслідування викликає у них здивування [10, с. 397].

За даними дослідження, серед податкових злочинців за посадами розподіл виглядає так: керівники або їх заступники (які часто виконують обов'язки у разі відсутності основного керівника) – 64,7%; головні (старші) бухгалтери (як правило, у співучасті з керівництвом) – 11,8%; власники, які одночасно є керівниками малих підприємств – 8,8%; фізичні особи-підприємці (без створення юридичної особи) – 5,9%.

Аналіз судової практики свідчить, що переважна більшість осіб, притягнутих до відповідальності за ухилення від сплати податків відповідно до ст. 212 КК України, є підприємцями або працівниками комерційних структур. За статистикою, майже 47% з них – це фізичні особи-підприємці або власники бізнесу, ще приблизно 36% – службовці приватних підприємств, які безпосередньо не володіють компанією, але залучені до схем ухилення. Незначну частку (близько 2,7%) становлять безробітні або особи без стабільного джерела доходу – як правило, це номінальні керівники фіктивних компаній або особи, на яких формально оформлено бізнес. Частка державних службовців серед податкових правопорушників мізерна (приблизно 0,33%), а представники духовенства трапляються в одиничних випадках (близько 0,015%).

Отже, кримінальні правопорушення у сфері оподаткування здебільшого притаманні представникам приватного бізнесу – підприємцям, комерсантам, власникам і керівникам підприємств. Таким чином, типовий професійний профіль податкового правопорушника – це керівник підприємства (генеральний директор, власник) або головний бухгалтер. Саме вони зазвичай виступають співучасниками у злочинних схемах: перший ініціює та отримує вигоду, другий – реалізує схему на практиці через бухгалтерський облік та звітність [11, с. 147–148].

Морально-психологічний критерій: сюди належать потреби, мотиви вчинення кримінального правопорушення, а також ціннісні орієнтації, які відображають рівень морального розвитку та соціальної відповідальності правопорушника. Такий підхід дозволяє з'ясувати глибинні чинники девіантної поведінки. Серед морально-психологічних характеристик податкових злочинців ключову роль відіграють мотиваційні фактори. Саме мотивація є основою їхньої психологічної структури, оскільки об'єднує потреби та інтереси. Джерелом мотивації протиправної поведінки, зокрема податкових кримінальних правопорушень, часто є гіпертрофовані або спотворені матеріальні потреби, що характерно для більшості корисливих правопорушників.

Згідно з дослідженням, основними мотивами вчинення податкових кримінальних правопорушень виступають корисливість (61,9%) та фінан-

сування виробництва, виплата зарплати тощо (38,1%). Формування мотивації до податкових правопорушень також залежить від соціального контексту. Низький рівень податкової культури, терпиме ставлення до «тіньової» економіки, поширення схем ухилення у підприємницькому середовищі – все це сприяє нормалізації незаконної практики. Водночас у суспільствах із високою податковою дисципліною моральні чинники здатні стримувати потенційні правопорушення.

Отже, мотиваційний портрет податкового злочинця поєднує в собі прагнення матеріальної вигоди, упевненість у безкарності та культурно обумовлену толерантність до порушення податкових зобов'язань. Ціннісна орієнтація таких осіб, як правило, зміщена у бік економічної доцільності, раціоналізму та орієнтації на досягнення матеріального добробуту, водночас знецінюючи правові та моральні принципи. Особистість податкового злочинця – це не випадковий набір характеристик, а цілісна структура, що формується під впливом суспільства, особистих цінностей та професійного досвіду. Кримінологічне вивчення цієї структури має вагоме значення для розробки ефективних заходів попередження податкової злочинності [12, с. 29–30].

Типології злочинців у кримінології також базуються на різних критеріях і можуть бути умовно поділені на три основні групи: за особистісно-мотиваційними характеристиками, за ступенем криміногенної деформації особистості, за соціальною спрямованістю особи злочинця. На основі узагальнення результатів перевірок платників податків, матеріалів адміністративного, цивільно-правового та кримінального провадження щодо порушень податкового законодавства, було виокремлено три основні типи податкових злочинців:

- систематичні, умисні правопорушники, які порушують податкове законодавство, сподіваючись на уникнення виявлення з боку контролюючих органів;
- керівники фіктивних приватних підприємств (переважно ТОВ), що формально здійснюють торговельно-посередницьку діяльність;
- очільники так званих «фірм-одноденки», які працюють на користь третіх осіб;

Загалом статистичні дані свідчать про високий рівень латентності податкової злочинності та значну кількість проваджень, що припиняються на досудовому етапі. З практичної точки зору, особи, які вчиняють податкові правопорушення, рідко потрапляють за ґрати. Найбільш імовірним наслідком для них є фінансові санкції – штрафи, donaraxування та втрата ділової репутації. Це створює ситуацію, коли багато правопорушників готові йти на ризик, розраховуючи уникнути серйозної відповідальності шляхом фінансового

«урегулювання». Водночас це ставить під сумнів ефективність кримінального переслідування у податковій сфері, адже відсутність суворості та невідворотності покарання суттєво послаблює превентивну функцію закону.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформувати цілісне уявлення про осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері сплати податків. Типовий податковий правопорушник – це чоловік віком 35–45 років, який мешкає у місті, має вищу освіту, перебуває у шлюбі та соціально благонадійний ззовні. Правопорушення в цій категорії переважно скоюють особи без кримінального минулого, які є активними учасниками соціального та економічного життя. Жінки у подібних справах зустрічаються рідше і, як правило, займають посаду бухгалтера. Молодь практично не фігурує у таких правопорушеннях через брак доступу до управлінських чи фінансових ресурсів.

Переважна частина порушників – представники бізнес-середовища: власники і директори компаній, приватні підприємці, фінансові управлінці. До цього кола також входять головні бухгалтери та інші працівники, дотичні до обліку. Державні службовці лише зрідка виступають як безпосередні суб'єкти правопорушення, хоча можуть бути залучені як співучасники в корупційних схемах.

Основною мотивацією податкових правопорушень є прагнення до матеріальної вигоди – змен-

шення витрат і збереження прибутків. Цей мотив часто посилюється психологічними чинниками: вірою у власну безкарність, недооцінкою ризиків бути викритим, відсутністю моральних бар'єрів у ставленні до держави. Важливу роль також відіграють соціокультурні установки, які толерують або навіть заохочують ухилення від податків. Таким чином, образ податкового злочинця значно відрізняється від традиційного уявлення про злочинну особу: це здебільшого соціально успішні, освічені громадяни, які порушують закон з економічних міркувань і здебільшого залишаються поза увагою каральної системи. Вони активно використовують слабкі місця податкового контролю, що ускладнює роботу правоохоронних органів. Тому для ефективного запобігання таким правопорушенням важливо не лише вдосконалювати правову та адміністративну базу, а й формувати іншу мотивацію – через підвищення податкової культури, популяризацію ділової доброчесності, створення умов, за яких обман держави стане не вигідним і соціально неприйнятним.

Розкритий у цьому дослідженні кримінологічний портрет правопорушників має слугувати основою для розробки превентивних заходів, що враховуватимуть особливості мислення та мотивації таких осіб. Адже лише розуміючи логіку злочинця, можна ефективно запобігти правопорушенню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рябченко, О. П. (Ред.). (2016). Правове регулювання управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування : колективна монографія. Х. : Панов.
2. Бригінець, О. О. (2017). Правове забезпечення фінансової безпеки України (Дисертація доктора юридичних наук). Ірпінь.
3. Волощук, М. Г., Матьола, І. І., Карабін, Т. О., & Білаш, О. В. (2021). Становлення та розвиток податкової системи України : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші.
4. Джужа, О. М., Василевич, В. В., Колб, О. Г. та ін. (2009). Кримінологія: Навчальний посібник (О. М. Джужа, Ред.). Київ: Атіка.
5. Форсюк, В. Л. (2021). Теоретичні проблеми реалізації принципів оподаткування : кандидатська дисертація. Київ.
6. Монаєнко, А. О., & Атаманчук, Н. І. (2022). Правове регулювання акцизного оподаткування в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку правової держави : монографія. Одеса : Гельветика.
7. Куслій, В. О. (2014). Податкове правопорушення: поняття, ознаки, умови і причини його виникнення. *Право і суспільство*, (1–2), 196–200.
8. Гетманцев, Д. О., Макаrchук, Р. В., & Толкачов, Я. С. (2015). Юридична відповідальність за податкові правопорушення : науково-практичний посібник. Київ : Юрінком Інтер.
9. Баїк, О. І. (2019). Понятійно-категоріальний апарат податкового права України : дисертація доктора юридичних наук : 12.00.07. Львів.
10. Уртаєва, Л. Г. (2023). Фінансове правопорушення: економіко-правова природа. *Юридичний науковий електронний журнал*, (2), 396–398.
11. Бандурка, О. М., Понікаров, В. Д., & Попова, С. М. (2012). Податкове право : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури.
12. Бабенко, А. М., & Зубатенко, О. М. (2021). Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів та обов'язкових платежів. *Південноукраїнський правничий часопис*, (2), 27–35.

REFERENCES

1. Riabchenko, O. P. (Ed.). (2016). Legal regulation of administrative and law enforcement activities in the field of taxation : Collective monograph. Kharkiv : Panov.
2. Bryhinets, O. O. (2017). Legal support of financial security of Ukraine (Doctoral dissertation in law). Irpin.
3. Voloshchuk, M. H., Matiola, I. I., Karabin, T. O., & Bilash, O. V. (2021). Formation and development of the tax system of Ukraine : Monograph. Uzhhorod : Oleksandra Harkusha Publishing House.
4. Dzhuzha, O. M., Vasylyevych, V. V., Kolb, O. H., et al. (2009). *Criminology: Textbook* (O. M. Dzhuzha, Ed.). Kyiv : Atika.
5. Forsyuk, V. L. (2021). Theoretical problems of implementing the principles of taxation (Candidate of Law dissertation). Kyiv.
6. Monaienko, A. O., & Atamanchuk, N. I. (2022). Legal regulation of excise taxation under the current challenges and trends in the development of the rule-of-law state : Monograph. Odesa : Helvetika.
7. Kusliy, V. O. (2014). Tax offense: concept, features, conditions and causes of its occurrence. *Law and Society*, (1–2), 196–200.
8. Hetmantsev, D. O., Makarchuk, R. V., & Tolkachov, Ya. S. (2015). Legal liability for tax offenses: Scientific and practical manual. Kyiv : Yurinkom Inter.
9. Baik, O. I. (2019). *Conceptual and categorical apparatus of tax law of Ukraine* (Doctoral dissertation in law, specialty 12.00.07). Lviv.
10. Urtaieva, L. H. (2023). Financial offense: Economic and legal nature. *Legal Scientific Electronic Journal*, (2), 396–398.
11. Bandurka, O. M., Ponykarov, V. D., & Popova, S. M. (2012). *Tax law: Textbook*. Kyiv: Center of Educational Literature.
12. Babenko, A. M., & Zubatenko, O. M. (2021). Criminological characteristics and prevention of tax evasion, fees and mandatory payments. *Southern Ukrainian Legal Journal*, (2), 27–35.